

УДК 35.073.515.3

DOI <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2023.2.2>

АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕФОЛТУ ЯК ОБ'ЄКТУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Перестюк І. М. – кандидат наук з державного управління, докторантка кафедри публічного управління та адміністрування Навчально-наукового інституту неперервної освіти Національного авіаційного університету
ORCID: 0000-0003-1692-9247
Scopus ID: 57221975844

Автором досліджено, що, на сьогоднішній день в нашій країні дефолт – це стан фінансової нестабільності держави, коли вона не може повернути свої боргові зобов'язання в строк або не може виплатити проценти за них. Такий стан може мати серйозні наслідки для економіки держави, а також для міжнародних фінансових ринків. Аналіз західного досвіду показує, що дефолти відбуваються з різною частотою і відбивають різний ступінь серйозності. Підкреслено, що необхідно розвивати механізми залучення інвестицій та розвитку економіки, щоб забезпечити стабільність та зміцнення фінансової системи країни. При цьому важливо забезпечити прозорість та відкритість в управлінні державними фінансами, а також запобігати корупції та недбалому ставленню до фінансових ресурсів держави. З'ясовано, що у плані публічного управління, важливо створити ефективні механізми взаємодії між державними органами, бізнесом та громадськістю, щоб спільно працювати над запобіганням дефолту та розвитку економіки країни. Визначено, що важливим є розвиток системи соціальної підтримки та захисту, щоб забезпечити допомогу людям, які постраждали від дефолту. Аналіз зарубіжного досвіду функціонування дефолту, як об'єкту публічного управління показує, що для запобігання дефолту необхідно розвивати ефективні механізми моніторингу та регулювання фінансових ринків, залучення інвестицій та розвитку економіки, а також боротися з корупцією та забезпечувати прозорість та відкритість в управлінні державними фінансами. зарубіжний досвід показує, що управління дефолтом є складним процесом, який потребує комплексного підходу та ефективних механізмів. При цьому важливо забезпечити підтримку населення та бізнесу, а також співпрацювати з міжнародними організаціями. Україна може використати зарубіжний досвід управління дефолтом, але також потребує власних реформ, щоб забезпечити стійке та ефективне функціонування економіки та фінансової системи.

Ключові слова: зарубіжний досвід, аналіз, дефолт, об'єкт публічного управління, фінансова криза, управління ризиками, регулювання фінансової діяльності.

Perestyuk I. M. Analysis of foreign experience of functioning of default as public administration facility

The author researched that today in our country, default is a state of financial instability of the state, when it cannot return its debt obligations on time or cannot pay interest on them. Such a situation can have serious consequences for the state's economy, as well as for international financial markets. Analysis of Western experience shows that defaults occur with different frequency and reflect different degrees of seriousness. It is emphasized that it is necessary to develop the mechanisms of investment attraction and economic development in order to ensure the stability and strengthening of the country's financial system. At the same time, it is important to ensure transparency and openness in the management of state finances, as well as to prevent corruption and careless treatment of the state's financial resources. It has been found that in terms of public administration, it is important to create effective mechanisms of interaction between state bodies, business and the public in order to work together to prevent default and develop the country's economy. It was determined that it is important to develop a system of social support and protection to provide assistance to people affected by default. The analysis of foreign experience in the functioning of default as an object of public administration shows that in order to prevent default, it is necessary to develop effective mechanisms for monitoring and regulating financial markets, attracting investments and developing the economy, as well as fighting corruption and ensuring transparency and openness in the management of public finances. foreign experience shows that default management is a complex process that requires a

comprehensive approach and effective mechanisms. At the same time, it is important to provide support for the population and business, as well as to cooperate with international organizations. Ukraine can use foreign experience in default management, but it also needs its own reforms to ensure sustainable and efficient functioning of the economy and financial system.

Key words: *foreign experience, analysis, default, object of public administration, financial crisis, risk management, regulation of financial activity.*

Постановка проблеми. Сьогодні проблема полягає в тому, що дефолт, як відомо, є серйозною фінансовою кризою, що може мати негативні соціальні наслідки, тому управління дефолтом є важливим об'єктом публічного управління. При цьому, кожна країна має свій власний досвід управління дефолтом, який включає різноманітні методи та підходи. Тому поставлено проблему необхідності аналізу зарубіжного досвіду управління дефолтом, з метою вивчення його методів та підходів, та можливості їх використання для запобігання дефолту в майбутньому та забезпечення стабільності фінансової системи в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти проблеми аналізу зарубіжного досвіду функціонування дефолту як об'єкту публічного управління досліджували такі науковці, як: В. Гаврилюк, В. Гільберг, Ю. Костяк, С. Іванов, О. Капустян, М. Мельник та інші.

Мета статті. Мета статті розкрити та проаналізувати зарубіжний досвід управління дефолтом, як важливим об'єктом публічного управління, який виникає у випадку фінансової кризи та може мати серйозні соціальні наслідки.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні в Україні дефолт – це стан фінансової нестабільності держави, коли вона не може повернути свої боргові зобов'язання в строк або не може виплатити проценти за них. Такий стан може мати серйозні наслідки для економіки держави, а також для міжнародних фінансових ринків. Аналіз західного досвіду показує, що дефолти відбуваються з різною частотою і відбивають різний ступінь серйозності. Наприклад, дефолт Аргентини у 2001 році був дуже серйозним і мав значний вплив на всю регіональну економіку. З іншого боку, дефолти Ісландії в 2008 році та Греції в 2012 році не викликали таких глобальних наслідків. В країнах, які вже зазнали дефолту, були розроблені різні стратегії для відновлення фінансової стабільності та відновлення довіри до країни на міжнародних ринках. Наприклад, у Греції було запроваджено програму зайнятості та соціального захисту, а також було встановлено механізми боротьби з корупцією. У Ісландії було проведено реформу банківської системи та зменшено залежність економіки від фінансового сектору. Однак, на думку багатьох експертів, попередження дефолту є більш ефективним заходом, ніж його ліквідація. Для цього важливо розробити ефективні механізми моніторингу економічної ситуації та регулювання фінансових ринків [1, с. 7-15].

Доречно зауважити, що необхідно розвивати механізми залучення інвестицій та розвитку економіки, щоб забезпечити стабільність та зміцнення фінансової системи країни. При цьому важливо забезпечити прозорість та відкритість в управлінні державними фінансами, а також запобігати корупції та недбалому ставленню до фінансових ресурсів держави. Наприклад, в Ісландії після кризи було проведено широкомасштабну реформу фінансового регулювання та боротьби з корупцією, що сприяло відновленню стабільності та довіри до економіки країни. Також важливо враховувати вплив дефолту на населення та соціальну сферу країни. Для цього необхідно розробляти програми соціальної підтримки та захисту, які б допомагали зменшити негативний вплив дефолту на людей.

Варто наголосити, що у плані публічного управління, важливо створити ефективні механізми взаємодії між державними органами, бізнесом та громадськістю, щоб спільно працювати над запобіганням дефолту та розвитку економіки країни. Узагальнюючи, досвід західних країн показує, що дефолт може мати серйозний вплив на економіку та соціальну сферу країни. Для запобігання дефолту необхідно розвивати ефективні механізми моніторингу та регулювання фінансових ринків, залучення інвестицій та розвитку економіки, а також боротися з корупцією та забезпечувати прозорість та відкритість у управлінні державними фінансами [7, с. 72-83].

Необхідно звернути увагу, що на думку вченого Г. Романюка [10], що важливим є розвиток системи соціальної підтримки та захисту, щоб забезпечити допомогу людям, які постраждали від дефолту. Наприклад, у Греції було введено програму соціальної підтримки для безробітних та найбідніших верств населення, яка допомогла зменшити негативні наслідки кризи та забезпечити соціальну стабільність. Для забезпечення ефективного публічного управління необхідно створювати механізми взаємодії між державними органами, бізнесом та громадськістю. Наприклад, у Швеції відбувається широка публічна дискусія про бюджет та фінансові рішення, що допомагає забезпечити прозорість та відкритість в управлінні державними фінансами. Також важливим є залучення експертів та фахівців до процесу прийняття рішень, щодо фінансової політики країни. Наприклад, у Німеччині створено незалежну раду експертів з питань макроекономіки та фінансів, яка надає державним органам рекомендації щодо розвитку економіки та фінансової політики країни.

Варто наголосити, що аналіз зарубіжного досвіду функціонування дефолту, як об'єкту публічного управління показує, що для запобігання дефолту необхідно розвивати ефективні механізми моніторингу та регулювання фінансових ринків, залучення інвестицій та розвитку економіки, а також боротися з корупцією та забезпечувати прозорість та відкритість в управлінні державними фінансами. Крім того, важливим є розвиток системи соціальної підтримки та захисту, яка допомагає зменшити негативні наслідки дефолту для населення.

Важливо зазначити, що для ефективного публічного управління важливо забезпечити прозорість та відкритість у процесі прийняття рішень та взаємодії між державними органами, бізнесом та громадськістю. Для цього можуть бути використані різні механізми, наприклад, публічні консультації, широка публічна дискусія, створення незалежних експертних рад тощо. Зарубіжний досвід показує, що успішна боротьба з дефолтом потребує комплексного підходу, який передбачає розвиток ефективних механізмів регулювання фінансових ринків та залучення інвестицій, боротьбу з корупцією та забезпечення прозорості та відкритості у взаємодії між державними органами, бізнесом та громадськістю. Такий підхід допоможе зменшити ризики дефолту та забезпечити стабільність економіки та соціального розвитку країни [11].

Варто наголосити, що для успішного управління дефолтом важливо мати ефективну систему моніторингу та прогнозування ризиків дефолту. Наприклад, деякі країни використовують рейтингові агентства для оцінки кредитоспроможності держав, а інші встановлюють межі державного боргу та дефіциту бюджету. Зарубіжний досвід також показує, що важливо мати ефективну систему боротьби зі злочинністю в фінансовій сфері, так як це може спричинити зростання ризиків дефолту. Для цього можуть використовуватися різні інструменти, такі як фінансовий моніторинг та виявлення незаконних фінансових операцій.

Крім того, важливим елементом управління дефолтом є міжнародне співробітництво та підтримка з боку міжнародних фінансових інституцій, таких як Міжнародний валютний фонд та Світовий банк. Ці організації можуть надавати державам фінансову допомогу, консультувати з питань фінансової політики та моніторити економічну ситуацію в країні [11].

Слід зазначити, що зарубіжний досвід показує, що ефективне управління дефолтом потребує комплексного підходу, який включає розвиток ефективних механізмів регулювання фінансових ринків, боротьбу з корупцією, забезпечення прозорості та відкритості у взаємодії між державними органами, бізнесом та громадськістю, розвиток системи соціальної підтримки та захисту, ефективну систему моніторингу та прогнозування ризиків дефолту, а також міжнародне співробітництво та підтримку з боку міжнародних фінансових організацій.

Необхідно звернути увагу думку вченого М. Мельника [8, с. 49-60], Прикладом успішного управління дефолтом є країни, які вдало пережили кризи державного боргу, такі як Ірландія та Іспанія. У Ірландії, дефолт вдало уникнули завдяки ефективному управлінню державним боргом та фінансової системи, включаючи запровадження жорстких фінансових заходів, таких як зменшення державного боргу та дефіциту бюджету. У Іспанії, успішне управління дефолтом зумовлене ефективною системою банківського нагляду та регулювання фінансових ринків. Однак, з іншого боку, є приклади країн, які не вдалося уникнути дефолту, наприклад, Греція. Греція пережила глибоку кризу державного боргу внаслідок низької конкурентоспроможності економіки та неефективного управління державними фінансами.

Доречно наголосити, що зарубіжний досвід показує, що успішне управління дефолтом потребує комплексного підходу та ефективних механізмів регулювання фінансових ринків та державних фінансів. Також важливими елементами є боротьба з корупцією, забезпечення прозорості та відкритості у взаємодії між державними органами, бізнесом та громадськістю, розвиток системи соціальної підтримки та захисту, ефективна система моніторингу та прогнозування ризиків дефолту та міжнародне співробітництво з іншими країнами та міжнародними організаціями.

Важливо також зазначити, що успішне управління дефолтом потребує підтримки населення та бізнесу. Наприклад, у Іспанії відбулася велика масова мобілізація громадськості, щоб підтримати уряд у зусиллях боротьби з кризою державного боргу. Також важливим є забезпечення соціальної підтримки для тих, хто став жертвою економічної кризи [4, с. 127-133].

Доцільно зазначити, що на думку вченого С. Іванова [3, с. 27-30], що Україна також має досвід управління дефолтом, адже у 2015 році країна оголосила про перестановку сплати боргу. Проте, відновлення економіки України потребує більш комплексного підходу та довгострокових реформ, таких як боротьба з корупцією, створення ефективної системи соціальної підтримки, забезпечення прозорості та відкритості у взаємодії між державними органами, бізнесом та громадськістю, а також розвиток інвестиційного клімату.

Важливо зазначити, що зарубіжний досвід показує, що управління дефолтом є складним процесом, який потребує комплексного підходу та ефективних механізмів. При цьому важливо забезпечити підтримку населення та бізнесу, а також співпрацювати з міжнародними організаціями. Україна може використати зарубіжний досвід управління дефолтом, але також потребує власних реформ, щоб забезпечити стійке та ефективне функціонування економіки та фінансової системи.

Одним із важливих аспектів є забезпечення прозорості та відкритості у діях держави. Наприклад, у Ісландії після фінансової кризи 2008 року була створена спеціальна комісія, яка провела ретельний аналіз причин кризи та відповідальності осіб, які сприяли її виникненню. Також в Ісландії була запроваджена програма добровільної перезавантаження кредитів, яка допомогла різним секторам економіки відновитися. Наприклад, у Греції було запроваджено програму соціальної допомоги, яка надає грошову допомогу та медичну допомогу тим, хто потребує цього найбільше. Важливим аспектом управління дефолтом є забезпечення ефективного діалогу між державою, бізнесом та громадськістю. У Греції було створено раду для зв'язку з бізнесом та громадськістю, яка допомогла забезпечити ефективну співпрацю між різними групами.

Отож, зарубіжний досвід показує, що успішне управління дефолтом потребує комплексного підходу та взаємодії різних груп. Україна може використати цей досвід, але також потребує власних реформ, щоб забезпечити стійке та ефективне функціонування економіки та фінансової системи. Важливо забезпечити прозорість та відкритість у діях держави, розробити соціальні заходи для підтримки населення та сприяти ефективному діалогу між різними групами для досягнення спільних цілей. Також важливо створити ефективну систему фінансового регулювання та контролю, щоб уникнути надмірних ризиків та забезпечити стійкість фінансової системи [9, с. 89-92].

Україна також може вивчати досвід країн, які зазнали фінансових криз, щоб уникнути подібних помилок та вжити необхідних заходів з попередження та ліквідації наслідків кризи. Наприклад, Республіка Корея відновилася після фінансової кризи 1997-1998 років, завдяки ефективному управлінню дефолтом та комплексному підходу до реформ. Україна може використати цей досвід, особливо в частині розвитку експорту та відновлення довіри інвесторів.

Усі ці заходи потребують значних зусиль та ресурсів, але вони є необхідними для забезпечення стійкого та ефективного функціонування економіки та фінансової системи України. Таким чином, аналіз зарубіжного досвіду функціонування дефолту як об'єкту публічного управління дозволяє визначити ключові принципи та напрями дій для забезпечення успішного управління відповідними ситуаціями [5].

Слід додати, що важливим елементом успішного управління дефолтом є попередження його виникнення шляхом вжиття необхідних заходів. Для цього можна використовувати різні інструменти, такі як моніторинг фінансової стійкості, регулювання фінансової діяльності та управління ризиками. У країнах з розвинутою економікою такі інструменти використовуються на різних рівнях, від національного до міжнародного, щоб попередити виникнення фінансових криз та дефолтів. Наприклад, Міжнародний валютний фонд (далі – МВФ) має важливу роль у попередженні фінансових криз та управлінні ними. МВФ надає фінансову допомогу країнам, які зазнали економічних труднощів, та сприяє впровадженню реформ для забезпечення стійкого розвитку. Одним з умов надання допомоги є прийняття країною певних заходів для покращення фінансової стійкості та управління ризиками, що зменшує ймовірність дефолту [2, 181-186].

Важливо зазначити, що важливо мати ефективну систему управління дефолтом в разі, якщо він все ж трапиться. У країнах з розвинутою економікою такі системи включають механізми реструктуризації боргів, захисту прав кредиторів та інших заходів для забезпечення стійкості фінансової системи. Україна також може використати досвід країн – членів МВФ та інших міжнародних організацій для розвитку ефективної системи управління дефолтом.

Варто наголосити, що аналіз зарубіжного досвіду функціонування дефолту як об'єкту публічного управління показує, що для попередження дефолту необхідно вживати різноманітних заходів, які можуть включати моніторинг фінансової стійкості, регулювання фінансової діяльності та управління ризиками. Крім того, важливо мати ефективну систему управління дефолтом в разі, якщо він все ж трапиться. Україна може використати досвід країн з розвинутою економікою та міжнародних організацій, таких як Міжнародний валютний фонд, для розвитку власної системи управління дефолтом та попередження фінансових криз. Важливою складовою ефективного управління дефолтом є також прозорість та відкритість у діяльності уряду та фінансових установ. Це допомагає забезпечити довіру вкладників та інших зацікавлених сторін у фінансову систему та зменшує ризик паніки на ринку [3].

Крім того, важливо враховувати соціальні наслідки дефолту та забезпечити соціальну підтримку для тих, хто постраждав внаслідок фінансових труднощів. Це може включати забезпечення доступу до соціальних послуг, програм зайнятості та інших заходів для зменшення соціальної напруги в країні.

Слід додати, що аналіз зарубіжного досвіду функціонування дефолту як об'єкту публічного управління демонструє, що для успішного управління дефолтом необхідно вживати комплексних заходів на різних рівнях, від національного до міжнародного, і враховувати соціальні наслідки такої кризи. Важливо також мати ефективну систему управління дефолтом, яка може включати регулювання фінансової діяльності, моніторинг фінансової стійкості та управління ризиками. Необхідно також забезпечувати прозорість та відкритість у діяльності уряду та фінансових установ, щоб збільшити довіру вкладників та інших зацікавлених сторін.

Україна може використати досвід країн з розвинутою економікою та міжнародних організацій, таких як Міжнародний валютний фонд, для розвитку власної системи управління дефолтом та попередження фінансових криз. Важливо також враховувати соціальні наслідки дефолту та забезпечувати соціальну підтримку для тих, хто постраждав внаслідок фінансових труднощів.

Отже, на останок слід додати, що заходи, спрямовані на попередження дефолту та ефективне управління ним, можуть допомогти зменшити ризик фінансових криз та сприяти стабільному економічному розвитку. Україні важливо не тільки вивчити досвід зарубіжних країн, але й застосовувати ці знання на практиці, розвивати власну систему управління дефолтом та забезпечувати стабільність фінансової системи країни.

Висновки. Таким чином, проаналізувавши вищезазначене можна дійти висновку, що аналізуючи зарубіжний досвід управління дефолтом, можна зробити декілька висновків. По-перше, в управлінні дефолтом важливо мати належний рівень регулювання та нагляду над фінансовою системою. Це дозволяє запобігати виникненню кризових ситуацій та дозволяє ефективніше вирішувати їх на ранніх стадіях. По-друге, існують різні методи управління дефолтом, такі як реструктуризація боргів, державне втручання та залучення іноземних кредиторів, що можуть бути використані залежно від конкретної ситуації та національного контексту. По-третє, після виникнення дефолту важливо вживати швидких заходів для забезпечення стабільності фінансової системи та зменшення його впливу на економіку та суспільство.

Враховуючи ці висновки, можна стверджувати, що управління дефолтом є важливим об'єктом публічного управління, а зарубіжний досвід може бути корисним для розроблення ефективних підходів до управління дефолтом у країнах з розвинутою та розвиваючою економікою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гаврилюк В. Кризове управління: світовий досвід та його застосування в Україні. Монографія 2019 р. С. 7-15.
2. Гільберг В, Костяк Ю. Кризове управління в Україні: теоретичні основи та практика 2018р. С. 181-186.
3. Іванов С. Проблеми функціонування сучасної системи державного боргу. *Економіка та держава*. 2019 р. С. 27-30.
4. Капустян О. Стратегія врегулювання кризових ситуацій дефолту в Україні. 2019 р. С. 127-133.
5. Коротко про дефолт: як він виникає, які наслідки і як з ним боротися. URL: <https://prostobank.ua/ua/library/korotko-pro-de-folt-yak-vin-vinikaye-yak-naaslidki-i-yak-z-nim-borotysya>
6. Кошелєва Н, Паращенко І. Досвід формування державного боргу в Європі та його використання для розвитку економіки України 2017 р. С. 96-101.
7. Кучерявенко О, Євтушенко М. Аналіз світового досвіду управління державним боргом та його наслідки для України. *Економічний простір*. 2017 р. С. 72-83.
8. Мельник М. Оцінка ефективності регулювання національного дефолту в Україні 2019 р. С. 49-60.
9. Михайлова Т, Свінцицький О. Управління дефолтами в Україні: проблеми та перспективи 2019 р. С. 89-92.
10. Романюка Г. Концептуальні засади державного управління в Україні: навчальний посібник. Київ 2019 р. 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1603>
11. Червоненко О. Міжнародний валютний фонд та Україна: досягнення та виклики. Київ 2018 р. URL: <https://razumkov.org.ua/uploads/other/2021-PIDSUMKI-PROGNOZI-UKR-ENG.pdf>

REFERENCES:

1. Havryliuk V. (2019) Kryzove upravlinnia: svitovy dosvid ta yoho zastosuvannia v Ukraini [Crisis management: world experience and its application in Ukraine]. S. 7-15 [in Ukrainian].
2. Hilberh V., Kostyak Yu. (2018) Kryzove upravlinnia v Ukraini: teoretychni osnovy ta praktyka [Crisis management in Ukraine: theoretical foundations and practice]. S. 181-186 [in Ukrainian].
3. Ivanov S. (2019) Problemy funktsionuvannia suchasnoi systemy derzhavnoho borhu [Problems of functioning of the modern state debt system]. *Ekonomika ta derzhava*. S. 27-30 [in Ukrainian].
4. Kapustian O. (2019) Stratehiia vrehuliuvannia kryzovykh sytuatsii defoltu v Ukraini [Strategy for settlement of crisis situations of default in Ukraine]. S. 127-133 [in Ukrainian].
5. Korotko pro defolt: yak vin vynykaie, yaki naslidky i yak z nym borotysia [Briefly about default: how it occurs, what are the consequences and how to deal with it]. URL: <https://prostobank.ua/ua/library/korotko-pro-de-folt-yak-vin-vinikaye-yak-naaslidki-i-yak-z-nim-borotysya> [in Ukrainian].
6. Koshelieva N, Parashchenko I. (2017) Dosvid formuvannia derzhavnoho borhu v Yevropi ta yoho vykorystannia dlia rozvytku ekonomiky Ukrainy. [The experience of the formation of public debt in Europe and its use for the development of the economy of Ukraine]. S. 96-101 [in Ukrainian].
7. Kucheriavenko, O.M, Yevtushenko M. (2017) Analiz svitovoho dosvidu upravlinnia derzhavnym borhom ta yoho naslidky dlia Ukrainy [Analysis of the global experience of public debt management and its consequences for Ukraine]. *Ekonomichnyi prostir*. S. 72-83 [in Ukrainian].

8. Melnyk M. (2019) Otsinka efektyvnosti rehuliuвання natsionalnoho defoltu v Ukraini [Melnyk M. Evaluation of the effectiveness of regulation of national default in Ukraine]. S. 49-60 [in Ukrainian].

9. Mykhailova T, Svintsitskyi O. (2019) Upravlinnia defoltamy v Ukraini: problemy ta perspektyvy [Management of defaults in Ukraine: problems and prospects]. S. 89-92 [in Ukrainian].

10. Romaniuka H. (2019) Kontseptualni zasady derzhavnoho upravlinnia v Ukraini [Conceptual principles of public administration in Ukraine]. Navchalnyi posibnyk. Kyiv. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1603> [in Ukrainian].

11. Chervonenko O. (2018) Mizhnarodnyi valiutnyi fond ta Ukraina: dosiahnennia ta vyklyky [The International Monetary Fund and Ukraine: achievements and challenges]. Kyiv. URL: <https://razumkov.org.ua/uploads/other/2021-PIDSUMKI-PROGNOZI-UKR-ENG.pdf> [in Ukrainian].